

SÁMEDIGGI
SÄMITIGGE
SÄÄ'MTE'ĠĠ
SAAMELAISKÄRJÄT

SÁMEDIKKI ETIHKALAŠ RÁVVAGAT

SÁMEDIKKI ČOAHKKIN 18.6.2019, 8 §

Sámedikki bargu ja doaibmanbiras

Sámedikki bargun lea dikšut sámiid iežaset giela ja kultuvrra sihke áššiid mat gusket sámiid sajádahkii eamiálbmogin. Dán barggus Sámedikki lahtuin parlamentáralaš orgánan lea guovddáš sadji alimus mearridanválddi geavaheaddjin. Sámedikki luohttámušolbmot leat mearkkašahtti sajjs vásttolaš ja nuppiid gudnejahtti vuoijnja lámčimis. Buot doaimmain váldo vuhtii sámi álbmoga ovdu sihke fuolahuvvo álbmoga luohttámušas Sámedikki mearrádusdahkama ja áššiid dikšuma vuostá. Sámedikki doaibmanbirasin leat sámi álbmot, Sámedikki doaibmaorgánat ja luohttámušolbmot, bargoveahka oktán doaibmasajiiguin sihke earát.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das, mii dáhpuhuvvá dan lágidan čoahkkimiin. Dát guoská buot Sámedikki iežas sihke dan lágidan čoahkkimiid, semináraid ja konfereanssaid. Etihkalaš rávvagiid berre čuovvut maiddáid dalle, go oassálasto earáid lágidan čoahkkimiidda dahje eará dilálašvuođaide Sámedikki ovddasteaddjin.

Sámedikki etihkalaš doaimma árvovuodđu

- vuoiggalašvuohta, ovtaveardásašvuohta, gudnejahttin ja solidaritehta

Dát čuokkis guoská Sámedikki doaibmama árvvuidd álbmotválljen eamiálbmotorgánan ovttaskas olbmuid, joavkkuid, eará politihkalaš orgánaid ja oktasašbargobeliid hárrái.

- vuoiggalašvuohta, rehálašvuohta, luohtheahttivuohta ja rabasvuohta

Dát čuokkis guoská ovttaskas luohttámušolbmo persovnnalaš geatnegasvuođa láhttet nu ahte dat lasiha luohttámuša ja buori beaggima. Álbmotválljen ovddasteaddjit berrejit diehtit, ahte sii lámčtet vuođu dan luohttámušii ja doaladupmái, mii sápmelaččain ja earáin lea Sámedikki vuostá.

Etihkalaš rávvagiid ulbmil

Etihkalaš rávvagiid mihttomearrin lea dorvvastit Sámedikki doaimma etihkalašvuođa. Etihkalaš rávvagat lámčtet vuođu luohttámušii, lasihit árvvusatnima, siskkáldas oktilašvuođa ja gulahallama. Rávvagat fáallet maiddáid dorvvu dalle, go doaibma árvvoštallojuvvo. Rávvagiid mihttomearrin lea oahpistit, mo válljet etihkalaččat rivttes doaibmanvugiid ja mo ovddalgihtii eastit eahpeáššálaš lámčtema ja headušteami ja dárbbu mielde darvánit daidda. Ulbmilin lea nannet dan, ahte áššit giedahallojit Sámedikkis áššálaččat, árvvolaččat ja ášši gáibidan duodálašvuođain ja ahte áššiide čatnašuvvo.

Sámedikki ovddasteaddjit, luohttámušolbmot ja bargit:

1. Čuvvot dáid dahkkojuvvon linjjáid árvvuid ja norpmaid.
2. Čuvvot lágaid, ásahusaid ja mearrádusaid sihke gudnejahttet Sámedikki mearrádusaid.
3. Leat didolaččat sáme kultuvrra ja eallinvuogi mánggabealatvuodas.
4. Doibmejit nu, ahte Sámediggi gudnejahttojuvvo ja ahte diehtu ja ipmárdus sápmelaččaid áššiide ja sámeservoša guovdu lassána.
5. Figget garvit diliid, mat sáhttet dagahit ruossalasvuodaid Sámedikki ovdduid ja persovnnalaš ovdduid oktavuodaid gaskkas.
6. Eai dohkket alces, bearrašii dahje eará lagašolbmuid laktáseaddji erenoamáš ekonomalaš dahje eará ovdduid, maid sáhtta geahččat ahte dat váikkuhit dahje sáhttet váikkuhit politihkalaš doaimmaide ja mearrádusaide.
7. Eai atte ovttaskas olmmožin lohpadusaid, maid Sámediggi ii sáhte lágas meroštallojuvvon doaimmaidis olis ollašuhttit.
8. Gudnejahttet luhtolaš dieđuid, maid leat ožžon dihtoseaset Sámedikki áššiid giedahallama oktavuodas, ja ahte eai goassige ane luhtolaš dieđuid persovnnalaš ovdduideaset olaheapmái dahje earáid vahágahttimii.
9. Sihkkarastet, ahte buot dieđut, mat laktásit Sámedikki doaimmaide dollet deaivása ja leat luohtehahti dieđut.
10. Čujuhit skihkalašvuoda ja mearálašvuoda ekonomalaš áššiin ja Sámedikki opmodaga guovdu.
11. Eai bija Sámedikki hálddahusa ala gáibádusaid, mat eai gula sin bargguide ja geatnegasvuodaide ja čájehit duohtan ahte atnet árvvus bargiid ja sin ámmátdáiddu sihke giedahallet vejolaš duhtameahttunvuodaset rahpasit ja njuolgga hálddahusain.
12. Fihhtejit ja váldet vuhtii eará ovddasteaddjiid oaivilerohusaid ja addet ovddideaddji kritihka áššáigullelaš kanálaide bokte vásttolaččat.

Heivehuvvon njuolggadusat ja rávvagat

Suoma vuodđolágas (731/1999) celkojuvvo, ahte juohkehaččas lea vuoigatvuohta friddjavuhtii, guoskameahttunvuhtii ja oadjebasvuhtii. Sámedikki ja doaimmaorgánaid lahtuid doaimmaid geatnegahttet ja stivrejit maiddá lánka ja lánkaásahus sámedikki birra sihke Sámedikki bargoortnet.

Ovttaveardásašvuodálágas (1325/2014) mearriduvvo, ahte geange ii oaččo vealahit agi, boahtimuša, giela, oskku, nana jáhku, oaivila, politihkalaš doaimma, ámmátlihttodoaimma, bearašgaskavuodaid, dearvvasvuodadili, doaimmahehttejumi, seksuála doaladumi dahje eará olbmui laktáseaddji siva geažil.

Nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus addojuvvon lága (609/1986) mielde njuolgga ja eahpenjuolgga vealaheapmi sohkabeali geažil lea gildojuvvon.

Bargodearvvasvuodálágas (738/2002) lea gildojuvvon eahpeáššálaš láhtten ja headušteapmi barggus.

Eahpeáššálaš láhttemii laktáseaddji lánkaaddin lea ráhkaduvvon bargiid barggu perspektiivvas geat leat bargo- ja virgegaskavuodas. Lágaid prinsihpaid sáhtta goit atnit rávan maiddá doaimmaorgánaid lahtuid doaimmamii.

Sámedikkis lea nollatoleránsa

Sámedikkis ii dohkkehuvvo mange oktavuodas ja makkárgé dilis headušteapmi, eahpeáššálaš láhtten dahje eahpeáššálaš sáhka. Sámedikkis lea bargodorvvolašvuodáláhkii, ovtaveardásašvuodáláhkii ja dásseárvoláhkii vuodđuduvvi geatnegasvuohta darvánit eahpeáššálaš láhttemii ja headušteapmái.

Eahpeáššálaš láhtten ja headušteapmi lea ee.:

- Dábálaš buori dábi, bargogeatnegasvuođaid dahje lágavuostásaš láhtten nuppi olbmo vuostá barggus
- Systemáhtalaš ja jotkkolaš, nuppi soardi ja loavkašuhtti doibmen, mii albmana dahkun dahje suostamin.
- Seksuálalaš dahje sohkabeallái vuodđuduvvi headušteapmi
- Fuotnun, olggusteapmi, olggobeallái guodđin.
- Persovnnalaš iešvuođaide, luonddulágiide dahje priváhtaeallimii laktáseaddji áššiid šluččuheapmi, bostin dahje mielladearvvasvuođa dahkan jearaldatvuložin.
- Boastto dieduid lávdadeapmi, almmolaš soaibman.
- Leaikkastallama bokte dáhpáhuvvi fuotnun dahje šluččuheapmi.
- Eahpeáššálaš válldi geavaheapmi dahje eahpeáššálaš láhtten.
- Givssideapmi, vealaheapmi, huikin dahje balddáhallas.
- Vuolleárvosaš ja duššin dahkki láhtten.
- Uhkideaddji láhtten ja/dahje fysihkalaš veahkaváldi

Dákkár láhtten sáhtta albmanit bargosajis, čoahkkimis, almmolaš ságastallamis, aviissaid bálsttáin dahje sosiálalaš medias.

Seksuálalaš headušteapmi

Seksuálalaš headušteamiin oaivvilduvvo dásseárvolága meroštallama mielde sánálaš, sánehis dahje fysihkalaš, seksuálalaš ii-doivojuvvon láhtten, mii loavkida olbmo heakkalaš ja fysihkalaš guoskameahttunvuođa ja lámčá uhkideaddji, bahámielat, fuotnu, vuolleárvosaš dahje átesdeaddji atmosfeara.

Seksuálalaš headušteapmi sáhtta leat ee.:

- Seksuálalaččat báidnašuvvan láhtat ja geahčastagat
- Nuskkiiid hállan, guovttemielat spivkkat sihke goruha, gárvodeami dahje priváhtaeallima guoski fuopmášahttimat dahje gažadeamit,
- seksuálalaččat loavkideaddji reivvet, šleađgaboasttat, teakstasánit dahje oktavuodáváldimat telefavnain
- ii-doivojuvvon guoskkahallas
- seksuálalaš dahkamuššii guoski evttohusat dahje gáibádušat.

Dásseárvoláhka ásaha maiddái Sámediggái geatnegasvuođa doibmet nu ahte dat ovddalgihtii eastada sohkabeallái vuodđuduvvi ja seksuálalaš headušteami.

Eahpeáššálaš láhttemis ja headušteamis almmuheapmi

Jos olmmoš dovdá ahte lea gártan eahpeáššálaš láhttema dahje headušteami vuložin Sámedikkis, son galggašii váldit ášši dalán sáhkkan eahpeáššálaččat láhtten olbmui ja bivdit ahte son heaitá láhttemis funet. Jos eahpeáššálaš láhtten joatkašuvvá, das galgá almmuhit ságadoallái, hálddahushovdii ja dan doaibmaorgánai mii ollašuhttá etihkalaš rávvagiid ja dárbbu mielde bargosuodjalandoaibmagotti ovddasteaddjái.

Eahpeáššálaš láhttemii ja headušteapmái darváneapmi

Eahpeáššálaš láhttema diliide darvánuvvo njuolgga, johtilit ja beaktilit. Ášši čilgen ja giedahallan lea buot áššáiosolaččaid oasil eandalii luhtolaš. Ášši čilgen lea bargoaddi ovddasteaddjiid ovddasvástádusa vuolde. Sámedikkis bargoaddi ovddasteaddjit leat dievasčoahkkinn, stivra sihke dat eará olbmot ja bealit, geat bargoortnegis leat ášahuvvon bargoaddi ovddasteaddji sadjái.

Sámediggái vuodđuduvvo sierra doaibmaorgána, mii rávve ja gohcá Sámedikki etihkalaš rávvagiid ollašuhhtima. Doaibmaorgána čohkiida Sámedikki čoahkkima välljen ovddasteaddjis, stivrra ovddasteaddjis, hoavddaid ovddasteaddjis ja bargosuodjalandoaibmagotti ovddasteaddjiin. Doaibmaorgána maiddái čilge, árvvoštallá ja čuovvu eahpeáššálaš láhttemii laktáseaddji áššiid, go áššáiosolažžan lea luohhtámušolmmoš. Doaibmaorgána árvvoštallá bealeheamit ja duohtaáššiid vuodul nu ahte gullá guktuid áššáiosolaččaid. Go lea čilgen áššáiosolaččaid oaiviliid, doaibmaorgána lágida oktasaš giedahallama, mas sohppojuvvo dárbbášlaš konkrehtalaš doaimmaid birra dili divvuma várás. Seammás sohppojuvvo maiddái, mo dili čuovvut. Doaibmaorgána doalvu dárbbu mielde ášši stivrra ja sámedikki čoahkkima giedahallamii. Doaibmaorgána addá raportta iežas doaimmaid birra stivrii ja Sámedikki čoahkkimii.

Bargoaddi ovddasteaddjit ja bargosuodjalandoaibmagoddi berre fuolahit das, ahte ovttas sohppojuvvon doaimmat čuvvojuvvojit iige eahpeáššálaš láhtten šat albman.

Gáldut:

Etihkalaš njuolggadusat Sámedikki politihkkáriidda. Sámedikkis mearriduvvon skábmamánu 27.b.2008. Sámediggi. Sametinget. Rievdadeamit dohkkehuvvon Sámedikki dievasčoahkkimis 6.3.2019.

Ráva eahpeáššálaš láhttema ja headušteami eastadeami várás riikkabeailahtu barggus (Ohje epäasiällisen kohtelun ja häirinnän estämiseksi kansanedustajan työssä.) Riikkabeaivvi kansliija Dnr 14/10/2018.

Suoma vuodđoláhka (11.6.1999/731), 7 §

Sámediggeláhka (17.7.1995/974) 42 b §

Dásseárvoláhka (8.8.1986/609), 7 §, 8 d §

Bargodorvvolašvuodáláhka (23.8.2002/738), 28 §

Ovttaveardásašvuodáláhka (1325/2014), 14.2 §